

Uppdrag

landsbygd

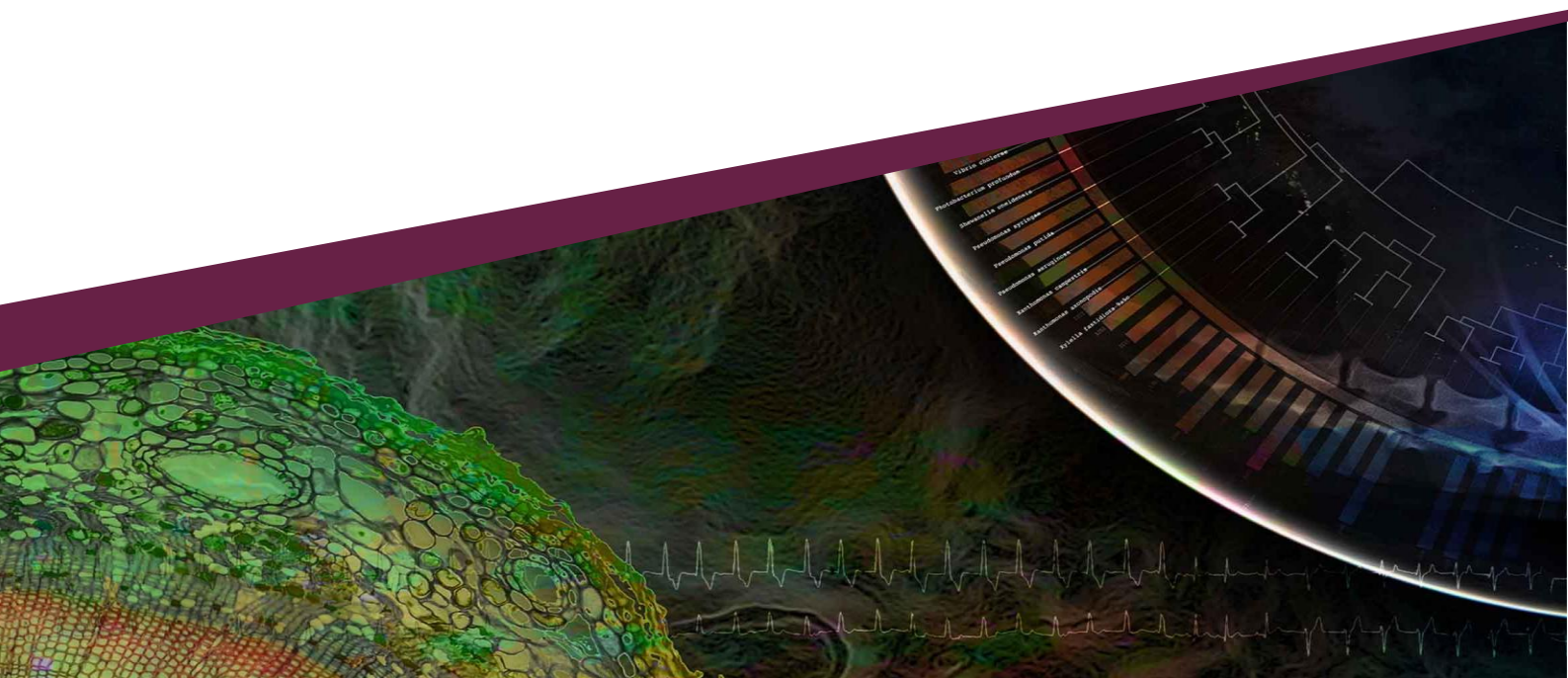

Mittuniversitetet
MID SWEDEN UNIVERSITY

Utmaningar och möjligheter för landsbygders beredskap - Ett in- spel till SVESAM och Regeringskansliet från Uppdrag Landsbygd

Linda Kvarnlöf, Sophie Kolmodin & Veronica Strandh

Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
En rapport från Uppdrag Landsbygd
2026

Utmaningar och möjligheter för landsbygders beredskap - Ett inspel till SVESAM och Regeringskansliet från Uppdrag Landsbygd

Linda Kvarnlöf: Docent i Sociologi vid Mittuniversitetet och forskare vid universitetets Risk- och krisforskningscentrum (RCR). Hon forskar om medborgerliga och civilsamhälleliga aspekter av risk och kris – med ett särskilt intresse för platsens betydelse för människors och samhällens förutsättningar till beredskap.

Veronica Strandh: Docent i Statsvetenskap vid Umeå universitet. Hennes forskningsområden inkluderar civil beredskap, lokal resiliens och civilsamhällets roll i beredskap. Hon har ett särskilt fokus på landsbygdens förutsättningar att skapa robusta samhällen inför kriser och krig.

Sophie Kolmodin: Doktor i sociologi och verksam vid Mittuniversitetet samt forskare vid Risk- och krisforskningscentret (RCR). Hennes forskning fokuserar på samverkan mellan civilsamhällets aktörer vid kriser samt organiseringen av civil beredskap i rurala kommuner. Hon har ett särskilt intresse för platsens betydelse och hur den formas genom relationer.

Utgivare: Sveriges lantbruksuniversitet, Uppdrag Landsbygd
Utgivningsår: 2026
Utgivningsort: Uppsala
Nyckelord: Landsbygdspolitik, beredskap, samverkan

© 2026 Författarna

Detta verk är licensierat under [\[Välj CC licens\]](#). Andra licenser eller upphovsrätt kan gälla för illustrationer.

Innehållsförteckning

1.	Inledning	5
1.1	Det svenska krisberedskapssystemet	5
1.2	Med vilka ord diskuteras beredskap? Från krisberedskap till civilt försvar	7
2.	Tidigare forskning	9
2.1	Kris- och katastrofforskning	9
2.2	Synergier mellan krisforskning och landsbygdsforskning	11
2.3	Vad kan göra landsbygder mer motståndskraftiga?	12
3.	Landsbygders beredskap: Gemensamma utmaningar och goda exempel	14
3.1	Exempel 1: Civilsamhälleliga initiativ för landsbygders beredskap	15
3.1.1	Beredda tillsammans	15
3.1.2	Beredda byar	15
3.1.3	Mötesplats Häradsbäck	16
3.2	Exempel 2: Samverkan mellan myndigheter, näringsliv och civilsamhälle (SOT)..	16
3.3	Exempel 3: Gränsöverskridande samverkan för beredskap	18
4.	Rekommendationer för en stärkt beredskap på landsbygden	20
3.4	Avslutande rekommendationer för en stärkt beredskap på landsbygden	21
1.	Utgå från landsbygders vardagliga förutsättningar när beredskap byggs	21
2.	Synliggör samhällets breda krishanteringsförmåga genom att erkänna fler aktörer som en viktig resurs i kris	22
3.	Integrera civilsamhälleliga initiativ i samhällets krisberedskap.....	23
4.	Arbeta strategiskt med att stärka synergier mellan landsbygdsutveckling och krisberedskap	24
5.	Stärka den nationella samordningen av initiativ för landsbygders beredskap	25
	Referenser.....	26
	Bilaga 1: Deltagare vid digital workshop 2026-03-26	29

1. Inledning

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) och Institutionen för stad och land, har sedan 2019 i uppdrag av regeringen att arbeta för att stärka forskningen kring Sveriges landsbygder genom förbättrad samordning och samverkan mellan de aktörer som bedriver forskning inom landsbygds- och regional utveckling i Sverige. Uppdraget går under namnet *Uppdrag landsbygd* och syftar till att stärka upptagningen och tillämpningen av kunskaper om landsbygdsutveckling, och stödja spridning av den kunskap om landsbygder som forskningen utvecklar.

Inom ramen för *Uppdrag landsbygd* har SLU anlitat forskare vid Mittuniversitetet (Linda Kvarnlöf och Sophie Kolmodin) och Umeå Universitet (Veronica Strandh) för att utreda följande frågor om beredskap i svenska landsbygder:

1. Hur påverkas landsbygder i olika delar av landet av kriser och nya utmaningar?
2. Vad kan göra landsbygderna mer robusta i ett sådant perspektiv?
3. Hur kan landsbygdernas roll för hela landets beredskap tydliggöras och stärkas?

I följande rapport sammanfattas arbetet med denna utredning. I slutet av rapporten ges även ett antal rekommendationer, med syfte att ytterligare stärka svenska landsbygders beredskap. Rapportens innehåll grundar sig främst i en genomgång av tidigare forskning, och en redovisning av empiriska exempel som vi bekantat oss med genom vår egen forskning. Rapportens rekommendationer har tagits fram i dialog med representanter från myndigheter, regioner, kommuner, civilsamhällsorganisationer, näringsliv och universitet.

Rapporten består av fyra delar: **1. Inledning**, där vi beskriver uppdraget och ger en kort beskrivning av det svenska krisberedskapssystemet, **2. Tidigare forskning**, där vi presenterar en genomgång av aktuell och relevant krisberedskaps- och landsbygdsforskning samt reflekterar kring hur de båda fälten i större utsträckning skulle kunna integreras, **3. Landsbygders beredskap: goda exempel – gemensamma utmaningar**, där vi ger empiriska exempel på goda initiativ för att stärka landsbygders beredskap och även diskuterar deras gemensamma utmaningar samt **4. Rekommendationer för en stärkt beredskap på landsbygden**, där vi avslutar rapporten genom att ge ett antal rekommendationer för en stärkt beredskap på landsbygden.

1.1 Det svenska krisberedskapssystemet

Det svenska krisberedskapssystemet brukar beskrivas som *decentraliserat* i betydelsen att en stor del av det operativa ansvaret faller på regioner och kommuner. Det

kan även beskrivas som *diversifierat*, i betydelsen att svensk krisberedskap lutar sig mot en modell av delat ansvarstagande mellan staten, regioner, kommuner, privata aktörer och individer¹. Vidare lutar sig svensk krisberedskap mot tre principer: 1) **Ansvarsprincipen**, den som ansvarar för en verksamhet i vardagen ansvarar även vid en kris, 2) **Likhetsprincipen**, verksamheten ska fungera så likt normalläge som möjligt även under kris, 3) **Närhetsprincipen**, krisen ska hanteras där den inträffar, av de aktörer som är närmast berörda². Inte minst den tredje principen understryker vikten av att undersöka beredskapens förutsättningar nära och lokalt.

Sedan 2022 består Sverige av sex olika civilområden: *Norra* (Jämtland, Norrbotten, Västerbotten, Västernorrland), *Mellersta* (Dalarna, Gävleborg, Södermanland, Uppsala, Värmland, Västmanland, Örebro), *Östra* (Stockholm, Gotland), *Sydöstra* (Jönköping, Kalmar, Östergötland), *Västra* (Halland, Västra Götaland), *Södra* (Blekinge, Kronoberg, Skåne). Varje civilområde leds av en tilldelad länsstyrelse med syfte att stärka hela landets motståndskraft i fredstida kriser, under höjd beredskap och i krig (Asp, 2023). Det kan vara värt att notera att denna civilområdesindelning kommer med ett antal geografiska utmaningar. Till att börja med finns det en stor variation i de olika områdenas sammansättning av urbana och rurala kontexter, där vissa områden (t.ex. Östra) till största del är urbant och andra områden (t.ex. Norra) till största del är ruralt. Samtidigt är det viktigt att understryka att landsbygder så klart finns i samtliga civilområden. En annan utmaning ligger i den stora variationen i geografisk storlek, där det norra civilområdet täcker mer än halva Sveriges yta, att jämföra med övriga civilområden som är betydligt mindre till sin geografiska yta. De stora geografiska avstånden som präglar just det Norra civilområdet kommer dessutom med särskilda utmaningar när det kommer till ledning och samverkan mellan län, transport och kommunikation, resursförflyttningar och möjligheter till gemensamma lägesbilder under kris³. MCF:s analyser av civilområdesindelningens konsekvenser för skydd av civilbefolkning understryker särskilt att behov och förutsättningar varierar kraftigt mellan storstäder och landsbygd, vilket bland annat påverkar planering av skydd, evakuering och civilförsvaret⁴.

---

¹ <https://www.mcf.se/sv/amnesomraden/beredskap-for-kris-och-krig/beredskapssystemet/det-civila-beredskapssystemet/>

² <https://www.mcf.se/sv/amnesomraden/beredskap-for-kris-och-krig/beredskapssystemet/det-civila-beredskapssystemet/>

³ <https://www.lansstyrelsen.se/stockholm/samhalle/sakerhet-och-beredskap/civilt-forsvar/sveriges-sex-civilomraden.html>

⁴ <https://www.mcf.se/siteassets/dokument/om-msb/vart-uppdrag/regeringsuppdrag/besvarade-regeringsuppdrag/2025/skyddsatgarder-fo-2024-01362-overgripande-planering-av-skyddsatgarder-som-starker-skyddet-av-civilbefolkningen.pdf>

1.2 Med vilka ord diskuteras beredskap? Från krisberedskap till civilt försvar

Vi befinner oss i en tid där krisberedskap har gått ifrån att vara ett fristående professionsfält och politiskt område till att alltmer diskuteras i termer av totalförsvar, och än mer specifikt: civilt försvar. Ett illustrerande exempel för denna förskjutning är beslutet om namnbyte på *Myndigheten för samhällsskydd och beredskap* (MSB) till *Myndigheten för civilt försvar*, ett namnbyte som motiveras med att det ska tydliggöra och markera myndighetens uppdrag inom civilt försvar⁵. I likhet med andra forskare (se t.ex. Ericson, Svenbro & Wester, 2023) förstår vi den här övergången som en diskursiv, eller språklig, förskjutning. Krisberedskap har inte försvunnit från den politiska dagordningen - tvärtom - men den diskuteras alltmer i nygamla termer. Beredskap har alltmer kommit att diskuteras i termer av civilt försvar och civil beredskap.

Civilt försvar tar sin utgångspunkt i samhällets krisberedskap och syftar till att inför och under höjd beredskap samt under krig värna befolkningen, säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna samt bidra till Försvarsmaktens förmåga att möta ett väpnat angrepp⁶. I regeringens beslut om det civila försvarets inriktning (Fö2024/02054) framkommer att “det väpnade angreppet ska ligga till grund för planering för att stärka förmågan inom det civila försvaret” (s. 3). I totalförsvarspropositionen (Försvarsdepartementet, prop. 2024/24:34) konstateras dessutom att: “Uppbyggnaden av det civila försvaret sker från en mycket låg nivå och utvecklingstakten behöver skyndsamt öka och utgå från de krav som ställs i höjd beredskap och ytterst krig” (s. 13). Visioner som denna ligger till grund för att svensk beredskaps- och säkerhetspolitik befinner sig i en skyndsamt utveckling från *krisberedskap* till *krigsberedskap*. När vi i denna rapport använder begreppet beredskap så gör vi det först och främst med utgångspunkt i *krisberedskap*. Majoriteten av den forskning som refereras kommer dessutom från krisberedskapsfältet.

Med anledning av vårt uppdrags fokus på landsbygders beredskap så kan det vara värt att understryka att styrdokument inom civilt försvar och civil beredskap tar i väldigt begränsad utsträckning hänsyn till plats eller geografiska skillnader. I viss mån berörs det “lokala” i jämförelse med det nationella, till exempel i totalförsvarspropositionen som understryker att “ledningen av det civila försvaret i höjd beredskap och ytterst krig bör ske genom aktörer med ett geografiskt områdesansvar” (Försvarsdepartementet, prop. 2024/24:34, s. 13). I ytterst begränsad omfattning tas landsbygders särskilda förutsättningar, och utsattheter, i beaktande

---

⁵ <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/departementsserien-och-promemorior/2024/10/myndigheten-for-civilt-forsvar--ett-nytt-namn-for-myndigheten-for-samhallsskydd-och-beredskap-och-vissa-organisatoriska-forandringar/>

⁶ <https://www.regeringen.se/regeringens-politik/civilt-forsvar/>

när beredskap diskuteras på nationell nivå. Det finns med andra ord god anledning att utreda just landsbygders förutsättningar till beredskap vidare.

2. Tidigare forskning

I följande avsnitt tar vi oss an frågor om hur landsbygder påverkas av och hanterar olika slags kriser, inom ramen för detta diskuteras både landsbygders sårbarheter (utmaningar) och resiliens/motståndskraft (möjligheter). Detta är frågeställningar, som utifrån ett forskningsperspektiv, kräver en tvärvetenskaplig ansats. Vi väljer att lyfta fram att två forskningsfält är centrala för att stärka kunskapen på området: 1) forskning om kriser och katastrofer samt 2) forskning om landsbygder och dess utveckling. Vi avslutar avsnittet med att, utifrån tidigare forskning, diskutera vad som kan göra landsbygder än mer robusta, i vardag så väl som i kris.

2.1 Kris- och katastrofforskning

Antalet vetenskapliga publikationer om kriser och katastrofer har ökat markant under de senaste decennierna (Wolbers m.fl., 2021). Ett utmärkande drag för forskningsfältet är att det i stor utsträckning bygger på enskilda fallstudier av extraordinaära händelser. Internationellt har forskningen främst fokuserat på stora kriser som tsunamin 2004, orkanen Katrina 2005 och Fukushimaolyckan 2011. I Sverige har stormen Gudrun (Guldåker, 2009; Guldåker, Eriksson & Nieminen Kristofersson, 2015) samt skogsbränderna 2014 (Johansson m.fl., 2018) och 2018 (Kvarnlöf & Eriksson, 2024; Kvarnlöf & Ekholm, 2023; Kvarnlöf, 2022) analyserats, och på senare tid även Covid-19-pandemin (Wimelius & Strandh, 2024; Oscarsson et al., 2025). Under tidigt 2000-tal låg fokus på fredstida kriser, men från 2020-talet och framåt studeras även kopplingar till krig och konflikter, särskilt mot bakgrund av kriget i Ukraina. I Sverige diskuteras forskning om civilt försvar och totalförsvaret intensivt i ljuset av Nato-medlemskapet och den försämrade säkerhetspolitiska situationen. Aktörer har till och med talat om att det råder ett kunskapsgap i Sverige vad gäller civilt försvar (FOI, 2024).

Det internationella krisforskningsfältet är starkt präglad av en urban norm. Mycket kunskap baseras på studier av hur storstäder hanterar kriser, och internationellt har ett eget forskningsfält, *Urban Disaster Management*, vuxit fram (Lee & Coafee, 2016). Några förklaringar bakom fokuseringen på det urbana är att forskningen framförallt intresserat sig för tätt befolkade platser där exempelvis ett utdraget elbortfall eller ett avbrott på transportlinjer påverkar en mycket stor mängd människor och anses ha en direkt påverkan på samhället. Därav finns det nu också en växande litteratur som handlar om stadsplanering utifrån ett beredskapsperspektiv (Sáenz de Tejada m.fl., 2024). Den internationella krisforskningen har i betydligt mindre utsträckning ägnat sig åt att undersöka krisberedskap i olika typer av landsbygder. När det kommer till just rurala perspektiv på krisberedskap så bidrar flertalet svenska forskare till en allt starkare etablering av ett sådant forskningsfält. För det uppdrag som här redovisas så är just denna forskning av särskild relevans.

Från så väl internationell som nationell krisforskning finns det flera lärdomar när det kommer till landsbygders särskilda utmaningar och möjligheter under kriser och katastrofer. Forskningen visar bland annat att:

- Redan existerande sårbarheter i den rurala vardagen, som en äldre befolkning, brist på transporter och långa avstånd till grundläggande service och sjukvård skapar unika utmaningar när det gäller att skapa robusta samhällen, i vardag likväl som i kris (Garcia, 2024 se även Kvarnlöf, 2022 för en liknande slutsats i en svensk kontext).
- *Rural decline*, på svenska: landsbygdsnedgång, i betydelsen långsiktiga strukturella förändringar där befolkning, ekonomi och tillgång till service försvagas har lyfts fram som en förklaring till varför olika typer av landsbygder är särskilt sårbara för kriser och katastrofer. Resurserna att förbereda sig inför och även hantera kriser på en samhällsnivå blir i en sådan kontext begränsade. Forskare har liknat det här vid ett kroniskt (resurs-)kristillstånd, som både påverkar den rurala vardagen och landsbygders möjligheter att hantera mer extraordinära händelser (Stienstra, 2015; Kvarnlöf, 2022).
- Ett centralt tema i internationell kris- och katastrofforskning handlar om hur landsbygder drabbas av klimatförändringarnas konsekvenser. Centrala näringsområden för landsbygden som jordbruk, fiske, skogsbruk och vattenförsörjning löper en betydande risk att drabbas av extremväder. Extremväder diskuteras ofta i relation till matsäkerhet, där det finns en växande oro för att extremväder ska störa livsmedelskedjan; från minskande och förstörda skördar till mer omfattande störningar i transport- och distributionskedjor (Christ & Niles, 2018).
- Det finns flera studier som visar på en god beredskap bland individer och hushåll på landsbygden (Heidenstrom & Kvarnlöf, 2018; Kvarnlöf & Wall, 2020; Rademacher, 2013; Pike m.fl., 2024). Samtidigt understryker forskning att en beredskap på individ- och hushållsnivå inte är tillräcklig för att ett samhälle ska kunna förbereda sig för storskaliga kriser och katastrofer – den offentliga beredskapen med sina stödjande strukturer behöver också vara närvarande på landsbygden (Pike m.fl., 2024).
- Det som ovan nämndes i termer av landsbygdsnedgång tar sig för landsbygders beredskap konkreta uttryck som svårigheter med bemanning i rurala kommuner (Kolmodin & Oscarsson, 2025) och långa avstånd till närmsta blåljusmyndighet (Strandh, 2023; Kvarnlöf & Eriksson, 2024). Samtidigt har forskning visat att det finns kreativa lösningar på sådana utmaningar: sociala relationer, flexibla yrkesroller och god samverkan

har i flera fall visat sig kompensera för den offentliga beredskapens utmaningar (Kolmodin & Oscarsson, 2025; Kvarnlöf & Eriksson, 2024).

- Så väl internationell som nationell krisforskning har under lång tid visat på den kraft som finns i människors vilja att hjälpa till under kriser och katastrofer (Drabek & McEntire, 2003; Helsloot & Ruitenbergh, 2004; Johansson m.fl., 2018; Kvarnlöf & Eriksson, 2024). Forskning har också visat att de som många gånger är först på plats, och snabbats med att hjälpa till, är människor i krisens närhet (Kvarnlöf, 2015; Kendra, Wachtendorf & Quarantelli, 2003; Scanlon, Helsloot & Groenendaal, 2014). Här tycks det med andra ord finnas en slags inneboende kraft och potential bland lokalsamhällets medborgare att bistå i händelse av kris, men forskning har även visat på svårigheter i att integrera sådana insatser i samhällets offentliga krishantering (Barsky m.fl., 2007; Harris, m.fl., 2013; Johansson m.fl., 2018; Lorenz, Schulze & Voss, 2017). Ur ett beredskapsperspektiv är det värt att understryka att den frivillighet som kommer till uttryck under kriser är ofta spontan, den sker ad hoc, vilket också är dess styrka – men det innebär samtidigt utmaningar när det kommer till att integrera sådana initiativ till en kontinuerlig del av samhällets beredskap.

2.2 Synergier mellan krisforskning och landsbygdsforskning

Landsbygdsforskning är idag ett etablerat forskningsfält i Sverige (Syssner, 2018) och forskare som studerar landsbygder och regional utveckling framhåller ofta att dessa områden har särskilda förutsättningar (Cras, von Essen & Åberg, 2022). Landsbygder genomgår betydande omvandlingar som påverkas av globalisering, klimatförändringar, demografiska förändringar samt social och ekonomisk politik. Dessa processer påverkar möjligheterna att bo, leva och verka på landsbygden. Ett centralt tema i landsbygdsforskningen är samhällets ansvar att tillhandahålla en grundläggande nivå av service, både vad gäller tillgång till offentlig och kommersiell service. Forskning har kartlagt variationer i tillgången till livsmedelsbutiker, apotek, skolor och hälso- och sjukvårdsinrättningar (Carlsson m.fl., 2022) och en vanlig slutsats är att invånare i landsbygder generellt har lägre tillgänglighet till service än invånare i urbana områden (Slätmo m.fl., 2022). Från landsbygdsforskningen kan krisforskningen lära mycket om de processer som ligger bakom den så kallade landsbygdsnedgång som får praktiska och påtagliga konsekvenser även för samhällets krisberedskap.

I takt med en ökad geopolitisk instabilitet och att beredskapsfrågor blivit allt mer aktuella har även landsbygdsforskare börjat ställa frågor om platsens betydelse i relation till beredskap och resiliens (Slätmo m.fl. 2022; Strandh, 2023; Henrekson

& Wallman Lundåsen, 2025). I rapporten *Robust civil preparedness in the Nordic Region* konstaterar till exempel Slätmo med kollegor (2025:2) att variationer i landsbygders geografi, resurser, demografi, livsstilar och ekonomier behöver tas i beaktande i planeringen av civil beredskap. I en jämförande analys av i vilken mån nordiska länder integrerar civil beredskap som en del av regionalpolitiken visar samma rapport (Slätmo m.fl., 2025) att Sverige särskiljer sig genom att inte alls integrera de båda fälten, vilket är betydligt vanligare i övriga nordiska länder. En starkare samordning mellan regional policy och beredskapsfrågor skulle möjliggöra en civil beredskap som i större utsträckning utvecklas parallellt med regional policy och politik (Slätmo m.fl., 2025:2). På ett liknande sätt menar vi att även en integrering av forskningsfälten krisforskning och landsbygdsforskning skulle stärka kunskapen om landsbygders särskilda förutsättningar till beredskap.

2.3 Vad kan göra landsbygder mer motståndskraftiga?

För att försöka förklara vad som gör landsbygder motståndskraftiga i kris har begreppet resiliens vuxit i betydelse, så väl internationellt som nationellt. I en landsbygdscontext förstås resiliens främst som en motkraft till så kallad landsbygdsnedgång (McIntosh m.fl., 2008). Forskare (Cutter, Ash & Emrich, 2016) har argumenterat för att drivkrafterna bakom motståndskraft, eller resiliens, skiljer sig åt mellan urbana och rurala miljöer. I städer är ekonomiskt kapital den primära bakomliggande faktorn, medan socialt och lokalt kapital är avgörande för motståndskraft i landsbygdsområden. Cutter, Ash och Emrich (2016) betonar samtidigt att det finns stora rumsliga variationer mellan olika landsbygder, vilket gör det svårt att utarbeta en universell strategi för att skapa resiliens. Det är dock möjligt att summera några återkommande teman i forskningen om hur landsbygder kan göras mer motståndskraftiga i kris:

- En ökad förståelse för lokal resiliens, i betydelsen ett lokalsamhälles redan existerande styrkor och resurser (Wimelius & Strandh, 2020), och ett aktivt arbete för att stötta dessa processer ytterligare.
- Så väl internationella som nationella studier visar att landsbygders sociala gemenskaper och ideella engagemang (i vardag så väl som i kris) utgör en central och viktig del av landsbygders resiliens. Många gånger fungerar detta ideella engagemang som en slags kompensatorisk akt (Lundgren, 2020), där människors frivillighet kompenserar för avsaknad av offentlig och nära samhällsservice och trygghet (Kvarnlöf & Eriksson, 2024).
- Flera studier visar att det finns utmaningar i samverkan mellan offentliga krishanterande organisationer och olika former av ideella initiativ, inte minst när det kommer till att integrera och ta till vara på de ideella krafter som många gånger sluter upp i samband med kriser och katastrofer. En

stärkt samverkan mellan offentliga organisationer och ideella initiativ skulle stärka landsbygdens motståndskraft ytterligare, i vardag så väl som i kris.

- En sådan samverkan kräver en ökad kunskap om den rurala krisberedskapens stora mångfald av olika aktörer och dess kompetenser, där olika frivilligorganisationer, sociala nätverk och även enskilda medborgare utgör en viktig del av landsbygdens gemensamma beredskapsarbete.

3. Landsbygders beredskap: Gemensamma utmaningar och goda exempel

I följande avsnitt diskuterar vi gemensamma utmaningar och goda exempel på landsbygders beredskap, samtliga situerade i en svensk kontext. Strukturerad samverkan mellan nationella myndigheter, regioner, kommuner, näringsliv och civilsamhälle har lyfts fram som en framgångsfaktor för att skapa robusta landsbygder, i vardag och kris (Slätmo m.fl., 2025:2). Därför har vi i detta avsnitt valt att belysa goda exempel på landsbygders beredskap som inkluderar samtliga ovannämnda aktörer och i viss mån även samverkan dem emellan.

Inledningsvis kan det även vara värt att nämna något om de gemensamma utmaningar som dessa goda exempel svarar mot. Flera av landsbygders utmaningar till robust beredskap lyftes redan i tidigare avsnitt, till exempel landsbygdsnedgång med utmanande demografi och skiftande tillgång till grundläggande samhällsservice, utmaningar i bemanning av små landsbygdskommuners beredskapsarbete, samt långa avstånd och utmanande geografi.

Det kan även vara värt att understryka att några av landsbygdernas främsta utmaningar i att skapa och upprätthålla en robust beredskap kommer ur samhällets sätt att organisera civilt försvar. Det gäller till exempel utformningen av de olika civilområdena, där inte minst indelningen av Sveriges största civilområde: det norra, kommer med särskilda utmaningar när det kommer till bland annat transport- och kommunikationsvägar och möjligheter till snabb resursförflyttning⁷. En annan utmaning följer av det svenska krishanteringssystemets decentralisering, som å ena sidan stärker del lokala och regionala självbestämmandet men å andra sidan riskerar att bli en allt för tung börda för resurssvaga kommuner att hantera, samtidigt som det försvårar nationella myndigheters möjligheter till översyn och kvalitetssäkring.

Att skapa förutsättningar för robust beredskap på landsbygder innebär att skillnader i behov och förutsättningar mellan stad och landsbygd behöver tas i beaktande. Det är samtidigt viktigt att understryka att varken städer eller landsbygder är inbördes homogena kategorier, tvärtom finns det stora variationer i såväl demografisk sammansättning som geografiska förutsättningar inom både städer och landsbygder. På ett liknande sätt skiljer sig även de risker som såväl städer som landsbygder behöver förbereda sig för åt. Risker och hotbilder är i stor utsträckning geografiskt specifika, bland annat beroende på platsens säkerhetspolitiska utsatthet, förekomsten av samhällsviktiga funktioner och lokala förhållande (t.ex. kustnära, fjällterräng, befolkningstäthet)⁸.

---

⁷ <https://www.lansstyrelsen.se/stockholm/samhalle/sakerhet-och-beredskap/civilt-forsvar/sveriges-sex-civilomraden.html>

⁸ <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2025/12/sa-ska-civilbefolkningen-skyddas-vid-ett-angrepp/>

3.1 Exempel 1: Civilsamhälleliga initiativ för landsbygders beredskap

Det finns idag många exempel på lokala initiativ på landsbygden som syftar till att skapa motståndskraftiga samhällen. Vårt första goda exempel har vi därför valt att benämna *civilsamhälleliga initiativ för landsbygders beredskap*. De pågår flera sådana initiativ runt om i landet, i form av studiecirkelar, samverkans forum eller rent ideella initiativ. Oavsett form så har initiativen det gemensamt att de arbetar för att bygga lokal beredskap underifrån, med utgångspunkt i lokalsamhället och de människor som bor där. För denna rapport har vi valt att beskriva tre sådana exempel: *Beredda tillsammans*, *Beredda byar* samt *Mötesplats Häradsbäck*. Det är exempel som representerar geografisk spridning och en variation i form och innehåll. Respektive exempel beskrivs lite utförligare nedan.

3.1.1 Beredda tillsammans

Beredda tillsammans är ett beredskapsinitiativ som drivs av Bygdegårdarnas riksförbund, i samverkan med Studieförbundet Vuxenskolan och genom finansiering av Myndigheten för civilt försvar. Bygdegårdarnas riksförbund driver två olika studiecirkelar med syfte att (genom bygdegårdarna som en samlingspunkt eller ett nav) stärka bygdens beredskap: 1. *Bygdegården - ett nav i kris*, vilket är en studiecirkel som har rullat i några år och 2. *Bygdens beredskap*, som är ett nyligen utvecklat koncept där tidigare studiecirkelmateriel har utvecklats för att ligga mer i linje med de krav som totalförsvaret ställer. I den sistnämnda studiecirkeln så positioneras bygdegårdens beredskap alltså även i relation till krigsfara och krig. Studiecirkelarna genomförs över hela landet och bygger på att bygdegårdarna själva tar kontakt och anmäler intresse om att anordna en studiecirkel. Formatet är ett traditionellt studiecirkelformat – det finns ett färdigt och välutvecklat studiematerial som ska stödja deltagarnas samtal om beredskap. Målet med Studiecirkeln är att bygdegården under eller efter cirkeln ska utveckla en lokal beredskapsplan. Studiecirkelarna genomförs oftast som heldagsaktiviteter, ofta med någon extern föreläsare från kommun eller myndighet. Mer information om initiativet finns att läsa via följande länk: [Beredda tillsammans – utbildning – Bygdegårdarnas riksförbund](#)

3.1.2 Beredda byar

Beredda byar är ett beredskapsprojekt som riktar sig till allmänheten (byar) i Örnköldsviks och Sollefteå kommun. Projektet utgår utifrån ett tydligt underifrån perspektiv där byar själva får anmäla intresse om att delta i projektet. Med stöd av projektledarna arbetar byarna sedan självständigt med att utveckla lokala beredskapsplaner. Själva processen, eller arbetssättet, är explorativt där tanken är att en metod för att arbeta med beredskap ska utvecklas och växa fram ur byarnas lokala arbete. Inom projektet arbetar man medvetet med att lyfta synergier mellan

beredskap, klimatanpassning, grön omställning och landsbygdsutveckling. Projektägare är Örnsköldsviks kommun och projektet finansieras genom ett Leaderstöd. Mer information om initiativet finns att läsa via följande länk: [Beredda byar - Leader Höga Kusten](#)

3.1.3 Mötesplats Häradsbäck

Mötesplats Häradsbäck är ett tydligt geografiskt avgränsat initiativ: till byn Häradsbäck i södra Småland. Det är ett projekt som arbetar parallellt med att skapa en hållbar, krisförberedd och attraktiv by. Projektet drivs av två eldsjälar och utgår ifrån vad de själva kallar för Häradsbäcksmodellen - en klimatsmart krisberedskap genom ökad självförsörjning. Beredskap blir i den här kontexten en fråga om att, i vardag och kris, driva Handelsboden, skapa attraktiva mötesplatser där människor kan mötas och stötta varandra och att skapa lösningar för att i större utsträckning vara självförsörjande på energi. Mer information om initiativet finns att läsa via följande länk: haradsback.se

Sammanfattningsvis kan det vara värt att understryka att det, trots att det finns variationer i hur dessa initiativ finansieras, organiseras och praktiseras, finns några gemensamma drag som dessa initiativ samlas kring. För det första så bygger de alla beredskap underifrån - utifrån den lokala platsens förutsättningar och behov. För det andra så understryker de här initiativen vikten av att lyfta synergier mellan landsbygdsutveckling och beredskap. Initiativen är inte "bara" utbildningar eller studiecirklar i beredskap – de är samtidigt forum för att utveckla och stärka bygden. Arbetet med dessa båda frågor sker parallellt – beredskap och landsbygdsutveckling går hand i hand.

3.2 Exempel 2: Samverkan mellan myndigheter, näringsliv och civilsamhälle (SOT)

Som ett andra exempel på landsbygders beredskap har vi valt att lyfta fram ett konkret exempel som visar på samverkan mellan civilsamhälle, näringsliv, kommun och region/länsstyrelse, nämligen etableringen av service- och trygghetspunkter (SOT-punkter).

En SOT-punkt kretsar kring den lokala livsmedelsbutiken och till den ska det finnas en närliggande drivmedelsstation. SOT-punkten är utrustad med ett reservkraftaggregat som säkerställer strömförsörjningen vid exempelvis stormar eller översvämningar. Därigenom kan butiken fortsätta hålla öppet, invånare kan ladda sina mobiltelefoner, fortsätta betala sina räkningar, och det går att få värme. Ytterligare ett lager utgörs av att SOT-punkten kan utgöra ett socialt nav och fungera som en informationspunkt eller kommunikationsplats vid en krishändelse. SOT-punkter handlar således både om material och tekniska resurser men det förutsätter och bygger också vidare på det lokala engagemanget och de sociala

relationer som ofta finns i byar, mindre orter, eller på öar (Länsstyrelsen Jämtlands län 2022; Strandh 2023).

Konceptet utvecklades först i kommunerna Åre, Krokom, Härjedalen, Ragunda och Strömsund i Jämtlands och Härjedalens län och etableras nu även i Stockholms skärgård på öarna Utö, Möja och Arholma. Arbete pågår dessutom i andra delar av landet där olika varianter av SOT-punkter diskuteras⁹. Grundtanken med en SOT-punkt är att det ska finnas en utpekad plats som kan tillhandahålla en lägstanivå av kommersiell service när en störning, exempelvis bortfall av el, uppstår. Det handlar framför allt om att säkerställa tillgången till livsmedel och drivmedel under en kortare tidsperiod. Arbetet tog ursprungligen sin utgångspunkt i att säkra kommersiell service, men i takt med omvärldsförändringar att beredskapsfrågorna blivit mer aktuella har kopplingen till beredskap och möjligheten att skapa robusta lokalsamhällen blivit allt tydligare.

I en landsbygds- eller glesbygdscontext är det tydligt att en livsmedelsbutik fyller många funktioner, vilken tidigare forskning också visat (Cras et al, 2023). Utöver livsmedel tillhandahåller butikerna ofta en rad andra tjänster, såsom spelombud, post- och paketutlämning och apoteksombud många butiker har dessutom caféverksamhet och ibland ett mindre bibliotek. Även om det finns en etablerad insikt om butikernas betydelse som nav på mindre orter, finns det om möjligt ännu outnyttjad potential när det gäller deras roll vid kriser (Strandh 2023).

SOT-punkter ska förstås utifrån kontexten av ett antal utmaningar. De är lokaliserade i miljöer som karakteriseras av långa avstånd och där det kan ta lång tid att förflytta sig till platser med ett större utbud av exempelvis kommersiell service. Det finns också demografiska utmaningar med en äldre befolkning. Ytterligare en aspekt utgörs av att exempelvis områden i Jämtland och Härjedalen och Stockholms skärgård har en mindre bofast befolkning men att personer som rör sig i området ökar markant under turistsäsongen, vilket påverkar både efterfrågan på service och behov av beredskap för fler än åretruntboende.

Etablerandet av SOT-punkter ska också förstås utifrån ett perspektiv av möjligheter. Framförallt ska det lyftas fram att det ofta ses som ett konkret exempel på lokal beredskap i en landsbygd eller glesbygdsmiljö. Utifrån intervjuer med involverade aktörer (Strandh, 2023, 2026) är ett framgångsrecept att det är ett arbete som är lättförståeligt, det är praktiskt med relativt enkla lösningar och där lokalsamhället och lokala näringslivsidkares engagemang tydligt framträder. SOT-punkter är till stor del grundat i ett vardagsperspektiv, om tillgång till kommersiell service som exempelvis betaltjänster inte fungerar i vardagen kommer de inte fungera i kris. En bärande tanke är därför att bygga ett robust samhälle som fungerar i vardagen och

---

⁹ Det finns en om möjligt komplicerad terminologi. Många av Sveriges kommuner arbetar med trygghetspunkter/särskilda samlingsplatser och de kan dock se olika ut och är inte permanenta på samma sätt som en SOT-punkt. Det är således möjligt att en kommun etablerar både en SOT-punkt och en trygghetspunkt

att det har bäring på beredskapen för kriser och i värsta fall krig. Med andra ord illustrerar också SOT-punkterna hur de olika fälten civil beredskap och landsbygd och regional utveckling sammanfaller och förstärker varandra.

3.3 Exempel 3: Gränsöverskridande samverkan för beredskap

Som ett tredje exempel har vi valt att belysa hur gränsöverskridande samverkan kan stärka landsbygders beredskap. Det finns flera exempel på interregionala samarbeten och gränskommittéer¹⁰ som antingen har ett explicit fokus på beredskap eller där beredskapsdimensionen integreras i bredare former av samverkan (se även bilaga 3). I en rapport som kartlägger Interreg-samarbeten (Salvesen et al., 2025), med särskilt fokus på beredskapsfrågor, visas att beredskapsvärdet ökar när exempelvis teknik, juridik, processer och övningar kopplas samman över flera sektorer, såsom kommunikation, hälsa, vatten, transport och ledning. Ytterligare vinster uppstår när detta sker i löpande samverkan snarare än i tillfälliga projekt initierade i samband med en enskild kris. I rapporten, som tagits fram inom ramen för Interreg-samverkansplattformen High North Cooperat¹¹, lyfts flera betydelsefulla Interreg-projekt som på olika sätt har bidragit till att stärka beredskapen i den nordliga regionen.

Ett exempel är samarbetet mellan Norge, Sverige och Finland kring blåljuskommunikation, vilket möjliggör att räddningstjänst, polis och andra aktörer kan kommunicera direkt med varandra över nationsgränserna. Genom sammankopplade radiosystem kan larm hanteras snabbare och gemensamma insatser genomföras mer effektivt, särskilt vid skogsbränder, gränsnära olyckor eller större händelser där flera länder behöver agera samtidigt. Regelbundna övningar bidrar till att etablera och befästa gemensamma arbetsätt i praktiken. Erfarenheten visar att kombinationen av gemensamma rutiner och fungerande teknik har stor betydelse, och modellen kan även tillämpas för andra verksamheter, exempelvis ambulans- och sjukvårdssamverkan (Salvesen et al., 2025). Samtidigt visar forskning att språkliga barriärer kvarstår och kan bli särskilt framträdande i stressfyllda situationer (Granholt et al., 2021).

Ett mer strategiskt exempel är etableringen av High North Civil Preparedness Forum, ett treårigt samarbete mellan Norge, Sverige och Finland med syfte att stärka den civila beredskapen i de nordliga regionerna. Genom gemensamt arbete med riskanalyser, värdlandsstöd och hantering av informationspåverkan byggs stabila nätverk mellan myndigheter, räddningstjänst, hälsoaktörer och frivilligorganisationer. Detta skapar förutsättningar för mer samordnade och tillitsbaserade insatser vid kriser. En viktig lärdom är att forumet etablerar en långsiktig och

---

¹⁰<https://nordregio.org/maps/nordiska-granskommitteer-2025/>

¹¹<https://www.highnorthcooperation.com/>

återkommande samverkansstruktur som fungerar även bortom enskilda projekt och därmed erbjuder en modell för kontinuerligt samarbete i regionen (Salvesen et al., 2025).

Ett ytterligare exempel utgörs av sjukhus- och vårdsamverkan mellan UNN Tromsø, Länssjukhuset i Luleå och Lapland Central Hospital, vilken möjliggör delning av resurser, gemensamma övningar och samordnad planering inför exempelvis pandemier. Samarbetet stärker beredskapen i en region där avstånden är stora och vårdkapaciteten varierar och bidrar därmed till snabbare vårdinsatser i pressade situationer såsom pandemier. En viktig lärdom är behovet av tydliga rutiner för hur överskottskapacitet kan användas över nationsgränserna samt hur patienter ska prioriteras och transporteras vid större händelser (Salvesen et al., 2025).

Trots att det finns flera positiva lärdomar och erfarenheter från gränsöverskridande samverkan kvarstår ett antal hinder i vissa typer av beredskapsfrågor. I våra studier beskriver exempelvis länsstyrelser hur frågan om slakt utgör en betydande utmaning i gränsregioner. Bland annat i Jämtland aktualiseras detta då många gårdar ligger nära den norska gränsen och därmed har kort transportavstånd till norska slakterier, medan motsvarande transport till svenska slakterier kan vara avsevärt längre. I händelse av kris eller i värsta fall krig kan dessa geografiska och institutionella begränsningar försvåra möjligheterna att säkerställa en fungerande livsmedelsförsörjning och hantering av djurhållningen i regionen.

4. Rekommendationer för en stärkt beredskap på landsbygden

För att besvara de frågeställningar som formulerats inom ramen för uppdraget från departementet och för att fånga olika aktörers tankar och reflektioner kring vårt arbete arrangerades en digital workshop. Under denna workshop deltog representanter från civilsamhällesorganisationer, kommunala beredskapssamordnare, representanter för statliga myndigheter samt forskare (se rubriken *Deltagare under workshop* för en fullständig lista över workshopens deltagare). Den digitala träffen utgjorde ett forum för att presentera och diskutera insikter från både vår egen och andra forskares slutsatser om landsbygders beredskap, liksom konkreta projekt och praktiska initiativ som kan betraktas som goda exempel. Därutöver fördes övergripande och framåtblickande diskussioner om hur förutsättningarna för landsbygdens beredskap kan synliggöras, tydliggöras och stärkas.

En inledande fråga för workshopen var: **Hur påverkas landsbygder i olika delar av landet av kriser och nya utmaningar?** Här kan vi konstatera att det råder en bred samstämmighet inom såväl forskningen som bland myndigheter, kommuner och civilsamhällesaktörer om att utmaningarna i allt högre grad är kopplade till krisernas ökande komplexitet. Kriserna kännetecknas bland annat av att olika typer av extremväder tenderar att följa på varandra och ofta drabbar landsbygden särskilt hårt i form av översvämningar, ras, skogsbränder och stormar. Därtill finns en utbredd upplevelse av att förutsättningarna för att förebygga, hantera och återhämta sig från dessa kriser begränsas till följd av geografiska avstånd, bristande infrastruktur och begränsade organisatoriska resurser. Därtill har det försämrade säkerhetspolitiska läget lett till en insikt om att det finns nya utmaningar. Denna komplexitet och bredd i riskspektrumet föranledde också resonemang under workshopen som kretsade kring frågan vilken typ av beredskap som i dag håller på att växa fram på landsbygden. För många lokalt förankrade aktörer utgör fredstida utmaningar det primära fokuset, medan flera offentliga aktörer, såsom säkerhetsmyndigheter, i större utsträckning också behöver rikta blicken mot civil beredskap med fokus på exempelvis skyddsrum och hur motståndskraftiga samhällen kan byggas även i relation till krig. Det identifierades därmed ett behov av fortsatt dialog kring hur olika förväntningar och målbilder inom beredskapsarbetet förhåller sig till varandra, inte minst i relationen mellan lokala krafter och offentliga krisberedskapsaktörer.

Ytterligare en frågeställning som diskuterades under workshopen var: **hur kan landsbygders roll för hela landets beredskap tydliggöras och stärkas?**

Här diskuterades den stora mångfald av initiativ och aktiviteter kring beredskap som pågår ute i Sveriges landsbygder just nu. Bygdegårdar, odlingsinitiativ, livsmedelsbutiker, frivilligorganisationer och privatpersoner är med i olika

verksamheter för att skapa ett motståndskraftigt samhälle utifrån de lokala förutsättningar som råder. I vissa fall drivs dessa aktiviteter underifrån och i andra är det utifrån kommunala, regionala eller nationella satsningar. Utan tvekan finns det en vilja hos många aktörer att bidra. En fråga som lyftes i relation till det är att det samtidigt finns ett behov av att överblicka denna utveckling. En övergripande fråga som är relevant att ställa i detta sammanhang är: vad önskar de olika initiativen förmedla och uppnå och hur kan det offentliga möta det engagemanget?

3.4 Avslutande rekommendationer för en stärkt beredskap på landsbygden

Avslutningsvis vill vi ge fem rekommendationer för en stärkt beredskap på landsbygden. Rekommendationerna grundar sig både i forsknings och i de diskussioner som fördes under workshopen.

1. Utgå från landsbygders vardagliga förutsättningar när beredskap byggs

En robust landsbygd i vardagen är också en robust landsbygd i kris. I policy- och beredskapssammanhang förstås kriser och katastrofer ofta som extraordinära händelser som kräver tillfälliga och exceptionella åtgärder. Även om många samhällskriser har denna karaktär visar forskningen samtidigt att kriser och katastrofer i hög grad reproducerar och förstärker de strukturella förhållanden som präglar vardagslivet. De sårbarheter som blir synliga i krissituationer är därmed sällan nya, utan utgör snarare en förtätning av redan existerande utmaningar. För landsbygder handlar det exempelvis om en åldrande och gles befolkning, begränsad transportinfrastruktur samt långa avstånd till grundläggande service, omsorg och hälso- och sjukvård.

Detta har viktiga implikationer för hur beredskap bör förstås och organiseras i policy och praktik. Snarare än att främst bygga på separata krisåtgärder behöver beredskap ses som en integrerad del av den vardagliga samhällsutvecklingen. Att stärka landsbygdens beredskap innebär således att långsiktigt investera i fungerande infrastruktur, tillgängliga välfärdsinstitutioner, stabil serviceförsörjning och sociala nätverk som bär även under belastning. Beredskap byggs därmed bäst i den rurala vardagen, genom politikområden som traditionellt inte alltid betraktas som beredskapsrelaterade men som i praktiken utgör grundbultar för krishanteringsförmåga.

Ett sådant perspektiv förskjuter fokus från reaktiv krishantering till proaktiv samhällsplanering och kräver samordning mellan olika politikområden och förvaltningsnivåer. Det innebär också att landsbygders specifika villkor behöver erkännas i nationella och regionala beredskapsstrategier, snarare än att betraktas utifrån urbana normer. På motsvarande sätt förutsätter även gränsöverskridande beredskaps-samarbeten att det finns fungerande och långsiktigt etablerade former för samverkan i vardagen. Tillit, kontaktvägar och gemensamma arbetsformer kan inte improviseras fram i kris utan måste byggas och underhållas över tid. Sammantaget pekar detta på behovet av en beredskapspolitik som tar vardagens strukturer, relationer och ojämlikheter som sin utgångspunkt, och som ser stärkt landsbygdsutveckling som en central del av ett robust och motståndskraftigt samhälle.

2. Synliggör samhällets breda krishanteringsförmåga genom att erkänna fler aktörer som en viktig resurs i kris

Såväl forskning som erfarenheter från faktiska krishändelser understryker betydelsen av en breddad förståelse av vem som är krishanterare. Samhällets krishanterare uppträder inte alltid i uniform eller inom ramen för formella organisationer. De finns även bland grannar, i företag och föreningar samt inom lokala och informella nätverk. Inom krisforskningen är det sedan länge väletablerat att de som oftast är först på plats när en kris eller katastrof inträffar är ”vanliga” människor i händelsens omedelbara närhet. Trots detta erkänns dessa aktörer sällan som en resurs i den formella krishanteringen, varken i planering, övning eller policyutveckling.

Flera av de goda exempel på landsbygders beredskap som lyfts fram i denna rapport drivs av ideella krafter eller av aktörer inom näringslivet – grupper som i praktiken bidrar till samhällsstabilitet men som sällan benämns eller erkänns som en del av samhällets krishanteringskapacitet. Denna diskrepans mellan faktisk betydelse och formellt erkännande riskerar att leda till att viktiga resurser förblir osynliggjorda och otillräckligt integrerade i beredskapsarbetet. För att utveckla en mer heltäckande förståelse av samhällets krisberedskap föreslås därför en breddad syn på vilka aktörer som utgör centrala resurser i denna beredskap, särskilt i landsbygdscontexter där lokalt ansvarstagande ofta är avgörande.

I detta ingår även en mer inkluderande syn på civilsamhället som en bärande del av det civila försvaret och samhällets beredskap i stort, även i händelse av höjd beredskap eller krig. Historiskt har de Frivilliga Försvarsorganisationerna (FFO:er) tilldelats en tydlig och institutionaliserad roll inom det svenska beredskapssystemet, både i policy och praktik. FFO:er utgör alltså en betydande och viktig del

av beredskapen. Samtidigt visar samtida kriser på behovet av att komplettera detta etablerade system genom att även erkänna och inkludera en större mångfald av civilsamhällesorganisationer, lokala initiativ och privata aktörer i beredskapsarbetet.

En sådan breddning innebär inte att befintliga strukturer ska ersättas, utan att de behöver kompletteras och samordnas bättre. För policyutvecklingen innebär detta ett behov av mer flexibla former för samverkan, erkännande och resursdelning mellan offentliga aktörer, civilsamhälle och näringsliv. Genom att ta fasta på de erfarenheter, kunskaper och relationer som redan finns i lokalsamhällen kan samhällets samlade beredskapsförmåga stärkas på ett sätt som är både mer inkluderande och mer anpassat till landsbygdens specifika villkor.

3. Integrera civilsamhälleliga initiativ i samhällets krisberedskap

Ett centralt resultat från såväl tidigare forskning som den genomförda workshoppen är att civilsamhälleliga initiativ i högre grad behöver inkluderas i det breda beredskapsarbetet. I dag uppstår många lokala krishanteringsinitiativ ad hoc i samband med kriser, ofta snabbt, effektivt och med god lokal förankring. Dessa initiativ utgör en betydande resurs, men riskerar att gå förlorade som lärdomar och långsiktig kapacitet om de inte tas till vara inom ramen för samhällets samlade beredskap.

Samtidigt innebär en ökad inkludering av civilsamhället en komplex balansgång. Utmaningen ligger i att möjliggöra långsiktigt och hållbart frivilligt engagemang utan att kväva dess spontanitet genom överdriven styrning eller formalisering. Mycket av det stöd som i dag riktas till civilsamhällets aktörer är knutet till tidsbegränsade projekt och specifika utlysningar, vilket riskerar att skapa kortsiktighet och administrativ belastning snarare än stabil beredskapsförmåga. En alternativ inriktning vore därför att ge civilsamhällesaktörer större handlingsutrymme att själva forma sina verksamheter, med tillgång till flexibelt finansiellt och praktiskt stöd som kan aktiveras när och där behov uppstår.

Frågan blir därmed hur civilsamhälleliga krishanteringsinitiativ kan gå från att vara tillfälliga och situationsbundna till att bli en integrerad del av samhällets krisberedskap, utan att deras frivilliga och lokala karaktär går förlorad. Detta förutsätter bottom-up-lösningar och arbetssätt som utgår från aktörernas egna förutsättningar och involverar flera sektorer bortom de mer traditionella krishanteringsaktörerna. En viktig del i detta arbete är att identifiera och stärka de naturliga knytpunkter och mötesplatser som redan finns i lokalsamhällen, såsom den lokala mataffären,

bygdegården, biblioteket eller andra vardagsnära arenor där relationer, tillit och samverkan kan byggas över tid.

Sammanfattningsvis förutsätter denna inriktning synergier med övriga delar av beredskapsarbetet, särskilt de som betonar vikten av att väva samman olika politikområden och att bygga beredskap i vardagen. Genom att erkänna civilsamhällets roll och skapa stödjande strukturer som möjliggör snarare än styr, kan samhällets samlade beredskapsförmåga stärkas på ett sätt som är både hållbart, inkluderande och anpassat till lokala sammanhang.

4. Arbeta strategiskt med att stärka synergier mellan landsbygdsutveckling och krisberedskap

För att stärka beredskapen på landsbygden rekommenderar vi att aktörer på olika nivåer arbetar systematiskt för att skapa och stärka synergier mellan å ena sidan landsbygdsutveckling och å andra sidan civil beredskap. Flera av de lokala beredskapsinitiativ som behandlas i rapporten har redan rört sig i denna riktning. I praktiken kan detta innebära att beredskapssamordnare och landsbygdsutvecklare deltar gemensamt i projekt och att de båda perspektiven finns representerade när ambition att bygga robusta samhällen realiserar. En sådan ansats har bäring både på att skapa attraktiva platser att bo och verka i och på att utveckla och organisera socialt engagemang och materiella resurser för krissituationer. Detta arbete behöver ske i nära samklang mellan de båda fälten.

Det är även viktigt att tydliggöra synergier mellan landsbygds politik och beredskaps politik. En väl fungerande beredskap måste byggas upp innan störningar, kriser eller krig inträffar. Eftersom stora delar av den civila beredskapen kretsar kring motståndskraft, i betydelsen att samhälleliga funktioner, infrastruktur, tillgång till service och institutioner ska kunna upprätthållas trots påfrestningar, krävs en god förståelse för hur dessa villkor faktiskt ser ut i en landsbygds kontext. Det kräver därför att de två politikområdena inte utvecklas parallellt utan i dialog med varandra och med ömsesidig kunskapsöverföring.

Slutligen, vilket också har betonats genom rapporten, finns det i dagsläget utforskade potentialer i att låta forskningsfälten beredskaps forskning och landsbygds forskning i större utsträckning informera varandra. Fälten erbjuder i flera avseenden kompletterande perspektiv: krisforskningen kan bidra med analyser av sårbarhet, resiliens och institutionell kapacitet, medan landsbygds forskningen tillför viktig kunskap om långsiktiga strukturella förändringar, platsbundna villkor och regionala ojämlikheter.

Avslutningsvis handlar ett närmare sammanförande av praktik, policy och forskning om att utveckla en mer finjusterad förståelse för områdets komplexitet. Detta

är en förutsättning för att kunna fatta väl underbyggda beslut. Det är därför av stor vikt att framtidens beredskapslösningar inte utformas som enhetliga modeller, utan tar hänsyn till skillnader mellan stad och land samt till variationer inom landsbygden.

5. Stärka den nationella samordningen av initiativ för landsbygders beredskap

För att ett tydligare landsbygdsperspektiv på beredskap ska få genomslag i både policy och praktik krävs mer än ett erkännande av ämnets aktualitet. Det måste också följas av resurser, långsiktighet och samordning. Mot denna bakgrund är en avslutande rekommendation att utreda hur en tydligare nationell samordning för landsbygdens beredskap kan utformas och organiseras.

I dag fattas en rad beslut, utredningar genomförs och uppdrag ges med syfte att stärka samhällets motståndskraft. Arbetet sker dock ofta sektorsvis, temporärt och inom avgränsade projekt. Att införa ett samordnande ansvar med uppgift att föra samman frågor om beredskap, landsbygd och regional utveckling framstår därför som en möjlig väg framåt för att skapa de synergier som denna och tidigare rekommendationer har lyft fram. Det är också viktigt med en nationell samordning för att skapa en tydligare överblick av de många olika lokala processer och initiativ som växer fram för en stärkt landsbygd i händelse av kris eller krig.

En samordning skulle vidare kunna bidra till att överbrygga att kunskapsuppbyggnad fortsätter att ske i separata sektorer och i korta projektcykler, trots att behoven pekar i riktning mot integrerade forskningsanalyser och långsiktiga strategier. Detta gäller såväl för att stärka landsbygdens beredskap utifrån skiftande lokala kontexter, som för att utveckla Sveriges beredskap i stort.

Veronica Strandh, Umeå Universitet

Referenser

- Asp, V. (2023). *Förutsättningar för krisberedskap och totalförsvaret i Sverige*. Försvarshögskolan. Centrum för totalförsvaret och samhällets säkerhet.
- Barsky, L.E., Trainor, J.E., Torres, M.R., & Aguirre, B.E. (2007). "Managing volunteers: FEMA's Urban Search and Rescue programme and interactions with unaffiliated responders in disaster response". *Disasters*, 31(4): 495–507.
- Carson, D. B., Carson, D. A., Lundmark, L. & Hurtig, A.-K. (2022). "Resource deserts, village hierarchies and degrowth in sparsely populated areas: the case of Southern Lapland, Sweden". *Fennia*, 200(2): 210–227.
- Cras, P., von Essen, J. & Åberg, P. (2022). "Ett möte mellan civilsamhälleforskning och landsbygdsforskning". I: Agnidakis, P., Cras, P., von Essen, J., Harnesk, D., Lindberg, M., Stenbacka, S., Wallman Lundåsen, S. & Åberg, P. (red.). *Landsbygdernas och de mindre orternas civilsamhällen*. SLU Urban och Rural Reports, 2022(3): 15-28.
- Cutter, S. L., Ash, K.D. & Emrich, C.T. (2016). "Urban–Rural Differences in Disaster Resilience". *Annals of the American Association of Geographers*, 106(6): 1236–1252.
- Drabek, T.E., & McEntire, D.A. (2003). "Emergent phenomena and the sociology of disaster: Lessons, trends and opportunities from the research literature". *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 12(2): 97–112.
- Ericson, M., Svenbro, M. & Wester, M. (2023). "Total defense as a happy object: Gendering mobilization of civil defence in Sweden". *Critical Military Studies*, 9(4): 497-512.
- Guldåker, N., Eriksson, K. & Nieminen Kristofersson, T. (2015). "Preventing and preparing for disasters – The role of a Swedish local emergent citizen group". *International Journal of Mass Emergencies & Disasters*. 33(3): 360-387.
- Guldåker, N. (2009). *Krishantering, hushåll och stormen Gudrun: att analysera hushålls krishanteringsförmåga och sårbarheter*. Dissertation: Lund University.
- Harris, M., Shaw, D., Scully, J., Smith, C.M., & Hieke, G. (2017). "The involvement/exclusion paradox of spontaneous volunteering: New lessons and theory from winter flood episodes in England". *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 46(2): 352–371.
- Helsloot, I., & Ruitenbergh, A. (2004). "Citizen response to disaster: A survey of literature and some practical implications". *Journal of Contingencies and Crisis Management*. 12: 98–111.
- Johansson, R., Danielsson, E., Eriksson, K., Kvarnlöf, L. & Karlsson, R. (2018). "At the external boundary of a disaster response operation: The dynamics of volunteer inclusion". *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 26(2):519-529.

- Kendra, J. M., Wachtendorf, T., & Quarantelli, E. L. (2003). "The evacuation of lower Manhattan by water transport on September 11: An unplanned success". *Joint Commission Journal on Quality and Patient Safety*, 30(5): 316–318
- Kolmodin, S. & Oscarsson, O. (2025). "Rural Risk and Disaster Management from a Relational Approach". *Journal of Northern Studies*, 17(2):30-51.
- Kvarnlöf, L. (2015). *Först på plats: Gränsdragningar, positioneringar och emergens i berättelser från olycksplatsen*. (Diss.) Östersund: Mid Sweden University Doctoral Thesis 216.
- Kvarnlöf, L., & Wall, E. (2021). Stories of the storm: the interconnection between risk management strategies and everyday experiences of rurality. *Journal of Risk Research*, 24(8), 1016–1029.
- Kvarnlöf, L. & Eriksson, K. (2024). "Filling the void: Rural disaster volunteerism during the Swedish wildfires of 2018". *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 105: 104393.
- Kvarnlöf, L. & Ekholm, S. (2023). "Krisbiografier: Att skapa mening kring skogsbränder och klimatkrisens temporalitet". *Sociologisk forskning*, 60(3-4): 251-273.
- Kvarnlöf, L. (2022). "Landsbygder i brand: Kroniska kriser och kriser på periferierade platser". *Kulturella Perspektiv – Svensk etnologisk tidskrift*, 31: 1-8.
- Lee, P & Coafee, J. (2016). *Urban Resilience: planning for risk, crisis and uncertainty*. London: Palgrave
- Lorenz, D.F., Schulze, K., Voss, M. (2018). "Emerging citizen responses to disasters in Germany. Disaster myths as an impediment for a collaboration of unaffiliated responders and professional rescue forces". *J Contingencies and Crisis Management*, 26: 358–367.
- Lundgren, A.S. (2020). "'För att vi ska kunna leva... Överleva!' Frivilligengagemang som rurala motståndspraktiker". I: Lundgren, A.S. (red.). *Makt, moral och motstånd. Engagemang för norrländska landsbygder*. Umeå Universitet.
- Oscarsson, O., Alirani, G., Danielsson, E., Olausson, P. M. & Öhman, S. (2025). "Logic of crisis management practice in handling the COVID-19 pandemic: Experiences from two Swedish public-sector organizations". *Journal of Emergency Management*, 23(1):79-92
- Pike, C. E., Dohnt, H. C., Tully, P. J., Bartik, W., Welton-Mitchell, C., Murray, C. V., Lykins, A. D. (2024). "A community mental health integrated disaster preparedness intervention for bushfire recovery in rural Australian communities: protocol for a multimethods feasibility and acceptability pilot study". *JMIR research protocols*, 13(1).
- Rademacher, Y. 2013. "Community Disaster Management Assets: A Case Study of the Farm Community in Sussex County, Delaware." *International Journal of Disaster Risk Science* 4 (1): 33–47.
- Sáenz de Tejada, C., Daher, C., Hidalgo, L., Netanyahu, S., Nieuwenhuijsen, M. & Braubach, M. (2024). "Urban planning, design and management approaches to

building urban resilience: a rapid review of the evidence”. *Cities & Health*, 8(5): 932-955.

Scanlon, J., Helsloot, I., & Groenendaal, J. (2014). “Putting it all together: Integrating ordinary people into emergency response”. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 32(1): 43–63.

Slätmo, E., Bogason, A., Vasilevskaya, A., & Salonen, H. (2022) Essential rural services in the Nordic Region – Challenges and opportunities - Nordregio, Report 2022:1.

Stienstra, D. (2015). “Northern crises. Women’s relationships and resistances to resource extractions”. *International Feminist Journal of Politics*, 17(4):630–651.

Strandh, V. (2023). *Hur kan service och trygghetspunkter (SOT) på landsbygden stärka lokalsamhällets krisberedskap och förmågan att hantera kriser?* Umeå Working Paper Series.

Strandh, V. & Eklund, N. (2018). “Emergent groups in disaster research: Varieties of scientific observations over time and across studies of nine natural disaster”. *Journal of Contingencies and Crisis Management*, 26(3): 329-338.

Syssner, J. 2018 (red.). *Nya visioner för landsbygden*. Boxholm: Linnefors förlag.

Wimelius, M. & Strandh, V. (2024). “Organised crisis volunteers, COVID-19, and the political steering of crisis management in Sweden”. *Disasters*, 48(2).

Wimelius, M. & Strandh, V. (2020). *Lokal Resiliens mot våldsbejakande extremism – vad säger forskningen och vilka erfarenheter finns hos lokala offentliga aktörer och i civilsamhället?* Umeå universitet Polisutbildningens skriftserie: 8.

Wolbers, J., Kuipers, S. & Boin, A. (2021). ”A systematic review of 20 years of crisis and disaster research: Trends and progress”. *Risk, Hazards and Crisis in Public Policy*, 1–19.

Bilaga 1: Deltagare vid digital workshop 2026-03-26

Anna Halvarsson, Felleträdet
Arvid Stiernström, SLU
Carin Persson, Tillväxtverket
Daniel Norman, Röda Korset
Eva Sörell, Regeringskansliet
Filip Ingelström Mahrs, Tillväxtverket
Gustav Helmers, Livsmedelsverket
Irene Oskarsson, Hela Sverige ska leva
Kerstin Eriksson, Lunds universitet
Linnea Egno, Örnköldsvik kommun
Maria Engelbretsson, Beredda byar
Magnus Bergqvist, Lycksele kommun
Maxi Nachtigall, Regeringskansliet
Patrik Cederlöf, Stockholms länsstyrelse
Rasmus Johansson, Beredda byar
Linda Kvarnlöf, Mittuniversitetet
Sophie Kolmodin, Mittuniversitetet

